

Hiljenevän maiseman musiikkia

Ylitorniolla sijaitsee Kantomaanpään vähäväkinen kylä, jonka äänimaisema on ihan tavallinen ja silti erityinen. Miten aika on muuttanut kylän sointia? Miten laulaa jäätyvä joki?

Teksti: Aino Lyra

Kuvat: Vilppu Rantanen

Kun pari vuotta sitten keväällä mietin gradulleni aihetta, kirosin mielessäni, ja varmaan ääneenkin, että voisimpa opiskelun sijaan vain mennä metsään nauttimaan hiljaisuudesta. Sitten oivalsin kompromissin

mahdollisuuden ja lähdin tekemään graduaani Ylitorniolla sijaitsevaan Kantomaanpään kylään.

Äänimaisematutkimuksessa kohde valikoituu usein sen akustisten erityispiirteiden tai kiehtovien äänimaamerkkien perusteella. Halusin kuitenkin tutkia äänimaisemia, jotka ovat aivan tavallisia ja vaatimattomia, sillä sellaisten ympäröimänä itse elän. Kantomaanpää valikoitui siksi, että paikka on minulle tuttu ja sieltä löytyi minulle majapaikka, mutta kylässä olen kuitenkin sopivasti ulkopuolinen.

Tutkimukseni käsittelee kylän äänimaisemaa ja elämää, mennyttä aikaa, nykyhetkeä ja tunnustelee myös tulevaa. Aineistoa keräsin paikallisia asukkaita haastatteleamalla sekä omin korvin.

Kantomaanpään asukkaiden kertomuksissa kylän menneistä äänimaisemista musiikki

usein nousee hauskojen ja haikkeiden muis-tojen keskiöön. Ajan saatossa tavat tehdä ja kuunnella musiikkia ovat muuttuneet – on-han kylä muutoinkin hyvin toisenlainen nyt kuin vaikkapa 1950-luvulla. Kenttätyöjaksoni Kantomaanpäässä myös muokkasivat ymmär-rystäni siitä, mitä musiikki ylipäätään on. Niin odottamattomin tavoin se on osa kylän ääni-maisemia.

1950-luvulta aina 70-luvun tienoille Kanto-maanpäässä oli asukkaita useita satoja, mutta silti se oli tiivis yhteisö. Kyläkauppoja oli mo-nia, koulussa oppilaita jopa sata ja toiminnas-sa niin postikonttoreita kuin nuorisoseurain talokin. Pääelinkeinoja olivat maanviljely ja metsätyöt (Tapio 1999). Vilskettä kylälle toivat useiden uskonnollisten yhteisöjen kokoontu-miset ja muun muassa urheilukilpailut.

Erään soittajan kerrotaan olleen niin ujo, että konserttia piti kuunnella salaa ikkunan alla.

Noihin aikoihin kylässä asui haastatelta-vien mukaan kuusi muusikkoa. Heistä viisi oli haastatteluhetkellä jo edesmenneitä, ja kuudes muuttanut pois paikkakunnalta. Yhden kerrot-tiin olleen harmonikansoiton suomenmestari, mutta ammattimuusikkona ei soittajista toimi-nut kukaan. Haitari oli soittimista suosituin, ja lisäksi löytyi polkuharmoonin, kitaran ja viulun taitajia.

Taustahälyn puuttuessa naapurin soitosta saattoi nauttia kauempaakin:

”Naapuri soitteli haitaria tuolla [kotonaan]. Puolisoni sanoi, että aina kun meni navettaan, kuului haitarin ääni. Se oli aivan mukavaa, kun se kuului tänne asti. Tästä ei ole kuin sata

metriä, vähän yli, matkaa”, kertoo eräs haasta-teltava.

Osa kylän muusikoista esiintyi mielellään vaihtelevan virallisissa yhteyksissä, mutta toi-set soittelivat ennemmin itsekseen. Erään soit-tajan kerrotaan olleen niin ujo, että konserttia piti kuunnella salaa ikkunan alla. Taitavaa soittoa muistellaan kylällä silti edelleen, joten yleisöä lienee riittänyt epätavanomaisesta järjestelystä huolimatta.

Nuorisoseuraintalolla järjestettiin muun muassa tansseja ja elokuvanäytöksiä sen toiminnan ajan, vuodesta 1949 noin vuoteen 1960 asti. Toimintaan nuivasti suhtautuneen kyläläisen, tämän jutun kirjoittajan isoisoi-din, kerrotaan kutsuneen taloa paheksuvasti ”Korsuksi”. Nimi otettiin yleisesti käyttöön, mistä isoisoihti varmaankin harmistui entises-tään. Korsu oli tärkeä ajanvietto- ja kohtaa-mispaikka erityisesti paikallisille nuorille.

Musiikkia harrastettiin myös uskonnollis-isia yhteyksissä. Kyläläiset muistelivat haastat-teluissa erityisesti helluntailaisten kesäjuhlia. Helluntaiherätyksen hengelliset kesäjuhlat järjestettiin Kantomaanpäässä ensimmäi-sen kerran vuonna 1955 (Tapio 1999). Eräs haastateltavista kertoo, että kesäjuhlien aikaan musiikki raikasi koko kylässä:

”Ja sitten Korsun jälkeen tuli tosiaan hel-luntailaiset. Kun naapurilla oli tuossa pihalla telta, niin sehän kuului koko kylään. Meilläkin oli lehmät tuolla Koskenojalla laitumella, ja siellä käytiin lypsämässäkin, niin puoliso kävi lypsämässä siellä. Puoliso sanoi, että kun leh-mät olivat olleet kiinni ja yhtäkkiä alkoi kuulua kauhea musiikki, niin ne lehmät hyppäsit.”

Kun vuosina 2023–2024 keräsin Kanto-maanpäässä tutkimusaineistoa, kuului musiik-kia vain omasta kännykästäni ja autoradioista. Parinkymmenen kilometrin päässä Ylitorniolla ja Ruotsin puolella Matarengissä pääsee silloin

tällöin nauttimaan esimerkiksi Metropolitan-oopperan taltioinneista Folkets Husissa, virsistä kirkossa, Lapin kamariorkesterin konserteista kunnantalolla tai Aawastock-festivaalin indie-kattauksesta. Kantomaanpään kylässä yhteistä tapahtumaa ja toimintaa ei kuitenkaan musiikin ympärillä enää ole.

Kylä on toki muuttunut muillakin tavoin. Asukkaita on nykyään kolmisenkymmentä, heistä kouluikäisiä lapsia kaksi. Kauppoja ei ole, eikä kouluja, postikonttoreita, kesäjuhlaa tai tansseja. Aikoinaan tien katkaisi karjan vuoksi veräjä kylän molemmin puolin. Tuumittiin, että ”kyllä automiehellä on aikaa käydä aukaisemassa veräjä”. Nykyään autoliikenteen ääni on yksi Kantomaanpään äänimaiseman peruspilareista.

Vuosikymmenestä toiseen on maiseman pohjasävelenä ja äänimaamerkkinä säilynyt kylän eteläpuolella virtaavan Tengeliönjoen Luonionkosken kohina. Kosken ääni on hyvin pidetty ja paikallisten merkitykselliseksi kokemana:

”Kun mie kuulen, minkälainen ääni siinä koskessa on, niin mie tiän, minkälaisena koski on. Se on kesällä erilainen ääni, talvella erilainen. Talvella on monenlaista ääntä, ko se on ensinnä auki se koski. Se sitten ko se jäätyy, niin se muuttuu ääni, että ko se paantaa, niin ko nyt on paantannu, että se on suvantona melkein koski, se on aivan erilainen ääni”, kertoo eräs haastatelluista.

Paantaa on meänkieltä ja viittaa tässä jään tai jäävällin muodostumiseen. Talvi 2023–2024, jonka vietin Kantomaanpäässä, oli kylmä. Pakkaset alkoivat jo lokakuussa, ja tammikuussa päästiin liki -40 asteeseen. Tuona talvena sain kuulla myös, miltä jäätyvä maisema kuulostaa.

Lokakuussa Tengeliönjoen ja läheisen Syväjärven pintaan muodostuivat kolkkejäät, eli kirkas, useamman senttimetrin paksuinen jääkansi. Jään läpi saattoi nähdä pohjaan asti aivan vaivatta, silloin kun valoa oli riittävästi. Kolkkejäitä voi muodostua, kun pakkaset ehtivät jäädyttää vesistöt ennen lumisateiden saapumista.

Jäiden syntyminen ja halkeileminen aiheuttivat voimakkaita pamauksia ja ujelluksia, jotka kantautuivat usein monen sadan metrin päähän. Joskus ujellukset kuuluivat alkavan kaukaa yläjuoksulta ja päättyvän vasta kylän kohdalla koskenniskalle. Jääkannen jännitteen

voimakkuuden saattoi kuulla ja jäällä seistessä myös tuntea.

Vietin monta myöhäistä iltaa majapaikkani pihalla kuunnellen kolkkejäiden syntymistä. Yhdeltätoista illalla sammuiivat katulamput. Autoliikenne, moottorikelkat, ilmalämpöpumppu ja naapuruston koirat olivat yleensä hiljentyneet jo aikaisemmin. Hiljaisuudesta erottui vaivoin kohina, jonka ajattelin olevan etäällä humisevasta Luonionkoskesta peräisin, mutta joka saattoi kuulua myös omasta kehostani. Jään laulu ja kiristyvän pakkasen aikaansaamat pamahdukset pihapiirin puissa erottuivat kohinasta hyvin selkeästi. Talviyön musiikki oli rytmitettyä, kuulasta ja voimakkuudessaan jopa hieman pelottavaa. Joinain öinä saatoin kuulla myös helmipöllön huhuilua joen takana kohoavan vaaran rinteeltä.

Äänimaisema oli taianomainen. Taikaa oli vaikea välittää kenttäpäiväkirjan raportteihin, mutta kokemus jäi vahvasti mieleen, ja huomaa palaavani siihen yhä uudelleen. Ja käydessäni Kantomaanpäässä käyn aina joella kuuntelemassa, minkälaisena se sillä kertaa on.

Koska olen itsekin jäänyt joen lumoihin, ymmärrän hyvin, mitä haastateltavani tarkoitti kertoessaan omasta suhteestaan jokeen:

”Ja mie olen tänä päivänä käynyt hiihtelämässä tuolla kosken rannalla. Minulla oli vähän sellainen matalapaine, ja mie sanon, että minua piristi, ko kävin siellä hiihtämässä. Tuo koski on minulle aivan sellainen koko elämän mittainen ääni, eikä häivy koskaan.” **S**

Kirjoittaja on virallisesti helsinkiläinen ja henkisesti ylitorniolainen musiikkiteeilijä.

Lähteet

- Lyra, Aino. 2024. Hiljenevän kylän äänet. *Pohjois-suomalaisen maaseudun äänimaiseman tarkastelua 2020-luvulla*. Pro Gradu. Helsingin yliopisto.
- Tapio, Maija-Liisa. 1994. *Elämäni kylä*. Kantomaanpään kyläyhdistys.